

PIOTR MATOGA
Uniwersytet Opolski

IGNACY WOJCIECHOWSKI (1807–1874). PRZYCZYNKI DO BIOGRAFII KRAKOWSKIEGO ORGANMISTRZA

Wstęp

Historia krakowskiego budownictwa organowego w XIX wieku obfituje w nazwiska organmistrzów, których większość na obecnym etapie badań jest znana głównie z pojedynczych prac z zakresu budowy, remontów czy modernizacji instrumentów. Tymczasem pochodzenie, wykształcenie, a nierzadko nawet lata życia poszczególnych organmistrzów wciąż nie zostały ustalone. Pewnym wyjątkiem jest Antoni Sapalski, którego życie i działalność na terenie Krakowa doczekały się w ostatnim czasie opracowania o charakterze monograficznym¹.

Niniejszy artykuł poświęcony został osobie innego znanego krakowskiego organmistrza, Ignacego Wojciechowskiego, który, podobnie jak wspomniany Antoni Sapalski, był zatrudniany do pracy w istotnych ośrodkach życia religijnego i muzycznego, zarówno na terenie Krakowa, jak i poza granicami miasta, na przykład w klasztorze paulinów na Jasnej Górze. Dotychczas najpełniejszym źródłem informacji o rzeczonym organmistrzu była książka Macieja Babnisa, jednak trzeba zauważyć, iż zebrano w niej przede wszystkim wykaz prac (jakkolwiek niepełny i niewolny od błędów faktograficznych), podczas gdy lata życia wciąż pozostawały określone jedynie w przybliżeniu². Ich ustalenie stało się możliwe

¹ P. Matoga, *Antoni Sapalski (1822–1890). Życie i działalność organmistrzowska na terenie Krakowa*, Zakład Poligraficzny SINDRUK, Opole 2020.

² M. Babnis, *Kultura organowa Galicji*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk 2012, s. 401–403. Autor błędnie przypisuje Ignacemu Wojciechowskiemu bu-

dzięki licznym kwerendom, obejmującym także księgi metrykalne krakowskich parafii. Wyniki badań źródłowych, uzupełnione o wzmianki prasowe oraz publikowane rezultaty prac innych badaczy, zostały przedstawione w niniejszym artykule. Pierwszy rozdział zawiera informacje biograficzne, natomiast w rozdziale drugim zamieszczony został katalog znanych prac organmistrzowskich Ignacego Wojciechowskiego z podziałem na instrumenty nowe, remonty i przebudowy, a także prace niezrealizowane i te, co do których autorstwo organmistrza nie znalazło dotychczas potwierdzenia źródłowego.

1. Informacje biograficzne

Kajetan Ignacy Wojciechowski urodził się 12 lipca 1807 roku w Piotrowicach jako syn Franciszka i Magdaleny z domu Nielepiec³. Został ochrzczony 14 lipca tegoż roku w parafii pw. Nawiedzenia NMP w Piotrowicach⁴ (ówczesnie dekanat wadowicki, diecezja tarnowska⁵; obecnie dekanat zatorski, archidiecezja krakowska⁶). Franciszek Wojciechowski w aktach metrykalnych notowany był jako szlachcic oraz właściciel majątku ziemskiego⁷. Choć w 1807 roku rodzina Wojciechowskich mieszkała w Piotrowicach, w kolejnych latach przeniosła się do Poręby Wielkiej⁸. Tam też urodziło się rodzeństwo Ignacego: w 1817 roku siostra Franciszka Tekla, zaś w 1819 roku brat Karol Ludwik⁹.

dowę organów w krakowskim kościele pw. św. Floriana (rzekomo ok. 1825 r.) oraz w prezbiterium kościoła Mariackiego w Krakowie (rzekomo w okresie pomiędzy 1862 a 1867 r.), opierając się wyłącznie na pobieżnej analizie wyglądu zachowanych projektów organowych. W rzeczywistości projekt w kościele pw. św. Floriana pochodzi z drugiej połowy XVIII w., zaś ten w prezbiterium kościoła Mariackiego jest reliktem instrumentu Ignacego Ziernickiego zbudowanego w latach 1781–1782. Zob. P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 17, 140.

³ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej NMP w Krakowie, sygn. 130, *Alegata 1843*, s. 729.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ P. Natanek, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2000. Parafie i kościoły*, Wydawnictwo św. Stanisława, Kraków 2000, s. 499–500.

⁷ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr), bsygn., *Liber natorum parochiae Poręba Wielka*, s. nlb.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

Na obecnym etapie badań nie są znane fakty związane z wykształceniem ogólnym i organmistrzowskim Ignacego Wojciechowskiego. Nie udało się także ustalić, kiedy dokładnie osiedlił się w Krakowie. Wprawdzie spis ludności miasta z 1850 roku notuje, że działalność organmistrzowską prowadził od 1842 roku¹⁰, jednak z przebadanych źródeł wiadomo, że już w 1840 roku pracował w Krakowie jako organmistrz¹¹. Ks. Stanisław Osuchowski, ówczesny proboszcz parafii w Bieżanowie, odnotował bowiem, iż celem przeprowadzenia rozmów o budowie organów dla miejscowej parafii Wojciechowski zaprosił go „około Nowego Roku 1840 (...) do swej oficyny przy Szpitalnej ulicy”¹², gdzie zresztą zamieszkiwał jeszcze 20 maja 1843 roku w budynku pod numerem 564¹³.

Wspomnianego dnia 20 maja 1843 roku w parafii pw. Wniebowzięcia NMP (mariackiej) w Krakowie organmistrz zawarł związek małżeński z Rozalią Jarzyńską¹⁴. Najwyraźniej był już wówczas znany w środowisku muzycznym, skoro jednym ze świadków jego ślubu był Wincenty Gorączkiewicz¹⁵, organista katedry wawelskiej, dyrygent i kompozytor¹⁶. Z kolei 3 listopada 1843 roku Wojciechowskim urodził się syn Tomasz Ignacy Hubert, który tegoż dnia został ochrzczony w parafii mariackiej¹⁷. W dniu spisywania aktu chrztu organmistrz mieszkał już przy ul. Grodzkiej 235¹⁸. Warto wspomnieć, że Tomasz Wojciechowski w późniejszych latach współpracował ze swoim ojcem, a po jego śmierci prowadził własną działalność organmistrzowską¹⁹, która będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

¹⁰ ANK, Spis ludności miasta Krakowa z r. 1850, sygn. 7, *Spis ludności 1850*, t. 7, s. 247.

¹¹ S. Osuchowski, *Liber memorabilium czyli księga osobliwości albo zbiór zdarzeń lub rzeczy w parafii bieżanowskiej*, wyd. M. Wójcik-Luksa, Wydawnictwo «scriptum», Kraków 2000, s. 108–115.

¹² *Ibidem*, s. 112.

¹³ ANK, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej NMP w Krakowie, sygn.129, *Księga do zapisywania Aktów Stanu Cywilnego Zapowiedzi, i Matrzeństw dla Parafii Kościoła Panny Maryi w Wolnym Mieście Krakowie na Rok 1843*, s. 52.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ G. Mizgalski, *Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1959, s. 180–181.

¹⁷ ANK, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej NMP w Krakowie, sygn. 128, *Akta Urodzenia Parafii Panny Maryi z roku 1843*, s. 100.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 20–21.

Ignacy Wojciechowski zmarł na tyfus 1 lutego 1874 roku²⁰. Pogrzeb miał miejsce 3 lutego tegoż roku²¹. Organmistrz został pochowany na krakowskim Cmentarzu Rakowickim w zbiorowej mogile w obecnej kwarterze C.

2. Działalność organmistrzowska

2.1. Budowa nowych organów

Kraków-Bieżanów, kościół pw. Narodzenia NMP (1840)

Kościół parafialny w dawnej wsi Bieżanów, włączonej obecnie do Krakowa, został zbudowany w 1636 roku²². Wewnątrz świątyni znajduje się późnobarokowy chór muzyczny z drugiej połowy XVIII wieku²³. Na obecnym etapie badań nie jest znany rok wykonania siedmiogłosowego pozytywu, na miejscu którego w 1840 roku Ignacy Wojciechowski zbudował nowe organy kosztem 310 złr²⁴. Po pokonaniu trudności celnych, związanych ze sprowadzeniem części instrumentu z Krakowa do Bieżanowa, rozpoczęły się trwające sześć tygodni prace montażowe prowadzone przez jednego czeladnika²⁵. Nowe siedmiogłosowe organy, wyposażone w manual bez pedału²⁶, zabrzmiały po raz pierwszy podczas uroczystości odpustowych 8 września 1840 roku²⁷. Instrument nie zachował się do naszych czasów; w 1912 roku na jego miejscu powstały istniejące do dzisiaj organy²⁸.

²⁰ ANK, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Szczepana w Krakowie, sygn. 202, *Parafia św. Szczepana. Księgi zgonów. 1873–1889*, s. 95.

²¹ Ibidem.

²² P. Natanek, op. cit., s. 175.

²³ Ibidem.

²⁴ Okoliczności budowy organów Ignacego Wojciechowskiego zostały szczegółowo przedstawione w: S. Osuchowski, op. cit., s. 108–115.

²⁵ Ibidem, s. 113.

²⁶ J. Jamka, *Pamiętniki bieżanowskiego organisty*, wyd. M. Wójcik-Luksa, W. Tokarski, Wydawnictwo «scriptum», Kraków 2001, s. 29.

²⁷ S. Osuchowski, op. cit., s. 113.

²⁸ J. Jamka, op. cit., s. 29.

Kraków, kościół misjonarzy pw. Nawrócenia
św. Pawła Apostoła na Stradomiu (1845–
1848)

Pierwsza pośrednia wzmianka o organach w kościele misjonarskim, wznoszonym od 1719 roku a konsekrowanym w 1732 roku²⁹, pochodzi z 1745 roku³⁰. Zapewne około tegoż roku powstał instrument, którego regencyjny prospekt istnieje do dziś³¹. Organy, a zwłaszcza ich miechy, były wielokrotnie naprawiane w drugiej połowie XVIII wieku³². Poważniejszy remont instrumentu, przeprowadzony przez Piotra Radwańskiego, miał miejsce w 1827 roku³³. W latach 1845–1848 Ignacy Wojciechowski za dotychczasowym osiemnastowiecznym prospektem wybudował nowe dwunastogłosowe organy o jednym manuale i pedale³⁴, których dyspozycja przedstawiała się następująco:

Manual (C–f ³)		Pedał (C–c ¹)	
Pryncypał	8'	Subbass	16'
Salicynał	8'	Pryncypał	8'
Flet Major	8'	Quintatön	8'
Flet Amabilis	8'		
Octava	4'		
Flet Minor	4'		
Quinta	3'		
Super Octava	2'		
Mixtura	III		

Tab. 1. Dyspozycja organów w kościele pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Krakowie, stan według umowy z Ignacym Wojciechowskim³⁵.

Przed 1875 rokiem instrument został rozbudowany o jeden głos manualowy, natomiast w bliżej nieznanym czasie zainstalowano jeszcze jeden głos w sekcji pedału³⁶. W 1901 roku organy wyremontował Tomasz

²⁹ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały szczegółowo przedstawione w artykule: P. Matoga, *Organy w kościele Księży Misjonarzy pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Krakowie na Stradomiu*, „Nasza Przeszłość” 120 (2013), s. 157–184.

³⁰ Ibidem, s. 157–158.

³¹ Ibidem, s. 158–159.

³² Ibidem, s. 161–163.

³³ Ibidem, s. 163–164.

³⁴ Ibidem, s. 165–167.

³⁵ Ibidem, s. 168.

³⁶ Ibidem, s. 168–170.

Fall ze Szczyrzyca³⁷, zaś w latach dwudziestych XX wieku pracował przy nich Stanisław Żebrowski z Krakowa³⁸. W latach 1962–1963 krakowska firma Wacława Biernackiego zbudowała w kościele stradomskim nowy instrument, lokując go za osiemnastowiecznym prospektem³⁹. Obecnie jedynymi relikdami organów Ignacego Wojciechowskiego jest przeważająca część głosów w pierwszym manuale⁴⁰, a także klawiatura pedałowa zachowana w pomieszczeniu przylegającym do chóru muzycznego⁴¹.

Modlnica, kościół pw. św. Wojciecha i Matki
Bożej Bolesnej (1843–1844)

Drewniany kościół parafialny, w swej najstarszej części pochodzący z 1533 roku⁴², dysponował niewielkim instrumentem co najmniej od pierwszej połowy XVIII wieku, natomiast kolejne pozytywy kupowano doń przed 1783 oraz w 1834 roku⁴³. W latach 1843–1844 Ignacy Wojciechowski na miejscu pięciogłosowego instrumentu zbudował nowe siedmiogłosowe organy o jednym manuale bez pedału kosztem 2139 złp⁴⁴ (fot. 1). Ich pierwotna dyspozycja przedstawiała się następująco:

Manual (C–c ³)	
Pryncypał	[8']
Flet większy	[8']
Salicynał	[8']
Oktawa	[4']
Flet mniejszy	[4']
Kwinta	[2 ² /3']
Flageolet	[2']

Tab. 2. Pierwotna dyspozycja organów w kościele pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Bolesnej w Modlnicy⁴⁵.

³⁷ P. Matoga, *Organy w kościele...*, op. cit., s. 169–170.

³⁸ Ibidem, s. 170–171.

³⁹ Ibidem, s. 172–176.

⁴⁰ Ibidem, s. 175–176.

⁴¹ Z autopsji.

⁴² Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały szczegółowo przedstawione w artykule: P. Matoga, *Historia organów w kościele pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Bolesnej w Modlnicy*, „Nasza Przeszłość” 133 (2020), s. 213–226.

⁴³ Ibidem, s. 214–216.

⁴⁴ Ibidem, s. 216–217.

⁴⁵ Ibidem, s. 217.

W 1846 roku ten sam organmistrz powiększył instrument o jeden głos („Cymbał z Miksturą”) za kwotę 128 złp i 32 gr⁴⁶. Głos ten został jednak usunięty podczas naprawy organów już w 1866 roku⁴⁷. Później organy były reperowane około 1885 roku przez Jana Grocholskiego z Krakowa, zaś w 1888 roku naprawę i strojenie przeprowadził Tomasz Wojciechowski, syn Ignacego Wojciechowskiego⁴⁸. Prace naprawcze odnotowano także w 1902 roku oraz w latach dwudziestych XX wieku⁴⁹. W 1946 roku reperację rozpoczął Jan Kołpanowicz z Krakowa, jednak nie wywiązał się on z podjętych zobowiązań, a w roku następnym do remontu przystąpiła firma Wacława Biernackiego z Krakowa, dokonując uzupełnienia piszczałek i wymiany dwóch głosów⁵⁰. W 1974 roku miał miejsce odbiór instrumentu po remoncie wykonanym przez firmę Henryka Siedlara z Krakowa⁵¹. W ramach tychże prac w sekcji manualu przywrócono założenia brzmieniowe zbliżone do koncepcji Ignacego Wojciechowskiego, jednak równocześnie rozbudowano organy o dwugłosową sekcję pedału⁵² (fot. 2). Kolejny remont przeprowadził Tadeusz Piotrowski z Modlnicy w 1985 roku⁵³, natomiast w 2006 roku miało miejsce strojenie i naprawa niektórych piszczałek⁵⁴. Mimo wielokrotnych napraw i częściowych przekształceń instrument zachował większość elementów pochodzących z warsztatu Ignacego Wojciechowskiego⁵⁵.

Kraków, szkoła muzyczna przy Instytucie
Technicznym (między 1845 a 1848)

Na mocy umowy zawartej między 1845 a 1848 rokiem Ignacy Wojciechowski zobowiązał się zbudować dla szkoły czterogłosowy pozytyw

⁴⁶ Ibidem, s. 217–218.

⁴⁷ Ibidem, s. 218.

⁴⁸ Ibidem, s. 218–219.

⁴⁹ Ibidem, s. 219.

⁵⁰ Ibidem, s. 219–221.

⁵¹ Archiwum Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej w Krakowie (dalej: AAK-MK), bsygn., teczka: *Modlnica, Protokół z dn. 25 III 1974 r.*, s. nlb.

⁵² Ibidem.

⁵³ AAKMK, bsygn., teczka: *Modlnica, Protokół z dn. 31 V 1985 r.*, s. nlb.

⁵⁴ P. Matoga, *Historia organów...*, op. cit., s. 221–222.

⁵⁵ Ibidem, s. 222–223.

„łatwy do przenoszenia” kosztem 170 talarów⁵⁶. Po likwidacji szkoły w 1873 roku instrument został w roku następnym tymczasowo zainstalowany w kaplicy brackiej pw. Matki Bożej Pocieszenia przy kościele pw. św. Katarzyny na Kazimierzu⁵⁷. Obecnie w tejże kaplicy istnieją pięciogłosowe organy o jednym manuale bez pedału, które są nadal identyfikowane z dziełem Ignacego Wojciechowskiego⁵⁸.

Częstochowa, kaplica Cudownego Obrazu
Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze,
organy na chórze muzycznym w nawie
głównej (1850–1853)

W historię sanktuarium jasnogórskiego, będącego przez wieki znaczącym ośrodkiem życia muzycznego, wpisane są bogate dzieje instrumentarium organowego funkcjonującego w różnych miejscach kompleksu kościelno-klasztornego⁵⁹. Do pierwotnej gotyckiej kaplicy Cudownego Obrazu w latach 1641–1644 dobudowano trójnawowy korpus, w obrębie którego ulokowano główny chór muzyczny oraz boczne empory⁶⁰. Na głównym chórze Ignacy Wojciechowski zbudował organy, które zastąpiły wcześniejszy instrument Adama Orazia Caspariniego z lat 1721–1722⁶¹. Zadatek na wykonanie dwudziestojednogłosowych organów Wojciechowski pobrał 17 września 1850 roku⁶², natomiast prace

⁵⁶ T. Przybylski, *Z dziejów nauczania muzyki w Krakowie od średniowiecza do czasów współczesnych*, Musica Iagellonica, Kraków 1994, s. 40.

⁵⁷ E. Kubala, *Historia organów w kościele p.w. św. Katarzyny w Krakowie*, [w:] *Organy i muzyka organowa VII*, red. J. Krassowski, Wydawnictwo Akademii Muzycznej w Gdańsku, Gdańsk 1988, s. 42–43.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego nie doczekały się opracowania o charakterze monograficznym, natomiast do najbardziej wyczerpujących publikacji podejmujących tę tematykę należy zaliczyć: J. Kulig, *Organy w Sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze*, bmrw.; W. Łyjak, *Adam Orazio Casparini i jego jasnogórskie dzieła*, „Studia Claromontana” 20 (2002), s. 141–191; idem, *Organy bazyliki jasnogórskiej po 1827 r.*, „Studia Claromontana” 35 (2020), s. 541–582; J.S. Płatek, *Życie muzyczne na Jasnej Górze w XX wieku*, „Studia Claromontana” 20 (2002), s. 193–324; P. Podejko, *Kapela wokalnie-instrumentalna Paulinów na Jasnej Górze*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 1977.

⁶⁰ Z. Rozanow, E. Smulikowska, *Zabytki sztuki Jasnej Góry*, Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, Katowice 2009, s. 65–69.

⁶¹ W. Łyjak, *Adam Orazio Casparini...*, op. cit., s. 153–156, 170.

⁶² Idem, *Organy bazyliki...*, op. cit., s. 556.

ukończył w 1853 roku⁶³ Instrument ten funkcjonował stosunkowo krótko, bowiem w latach 1873–1874 za jego projektem powstały nowe organy autorstwa Józefa Szymańskiego z Warszawy⁶⁴.

Częstochowa, kościół pw. św. Andrzeja i św. Barbary

W historii instrumentarium organowego świątyni wzniesionej staraniem zakonu paulinów pojawia się między innymi interesujący wątek przekazania do niej w 1696 roku pozytywu z kaplicy Cudownego Obrazu na Jasnej Górze⁶⁵. Jeśli zaś chodzi o czasy późniejsze, to wiadomo, że w 1852 roku nowe organy zbudował tutaj Ignacy Wojciechowski⁶⁶. Zaledwie po upływie dekady (w 1862 roku) przerobił je warszawski organmistrz Józef Szymański⁶⁷. W związku z budową nowego instrumentu w 1935 roku dzieło Wojciechowskiego zostało przewiezione do kościoła pw. NMP Królowej Aniołów w Kalei, gdzie istnieje do dziś⁶⁸, a jego dyspozycja przedstawia się następująco:

Manual (C–f ³)		Pedal (C–c ¹)	
Pryncypał	8'	Subbass	16'
Rorflet	8'	Puzon	
Portunał	8'	[brak piszczałek]	16'
Salicjonał	8'	Pryncypał	8'
Octawa	4'	Violon	8'
Portunał	4'		
Amabilis	4'		
Kwinta	3'		
Mixtura	3 chór		
Urządzenia dodatkowe			
Dzwonek [nieczynny]			

Tab. 3. Dyspozycja organów w kościele pw. NMP Królowej Aniołów w Kalei, stan z 1997 roku⁶⁹.

⁶³ Ibidem; *Kronika miejscowa i zagraniczna*, „Czas” 271 (1853), s. 4.

⁶⁴ W. Łyjak, *Organy bazyliki...*, op. cit., s. 558–559.

⁶⁵ Idem, *Adam Orazio Casparini...*, op. cit., s. 143.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie (dalej: NID), bsygn., [Karta ewidencyjna zabytkowych organów w kościele pw. NMP Królowej Aniołów w Kalei, opr. W. Łyjak, 1997].

Częstochowa, kaplica Cudownego Obrazu
Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Gó-
rze, organy godzinkowe (1852 lub 1853)

Oprócz organów na głównym chórze Ignacy Wojciechowski zbudował także siedmiogłosowe organy o jednym manuale bez pedału, zlokalizowane na emporze w pierwszym przęśle nawy głównej (licząc od prezbiterium) po stronie epistoły⁷⁰, zwane organami godzinkowymi z racji akompaniowania na nich podczas śpiewu godzinek o Niepokalanym Poczęciu NMP⁷¹. Dotychczas instrument był datowany na rok 1852⁷², tymczasem na drukowanej wklejce w komorze klapowej, odnalezionej podczas trwającej renowacji, widnieje rok 1853, przy czym ostatnia cyfra rzymskiej liczby sprawia wrażenie dopisanej odręcznie⁷³. Możliwe zatem, że wklejkę sporządzono w 1852 roku, jednak prace przedłużyły się do roku następnego, co z kolei wymagało dokonania korekty w zapisie. Po 1945 roku organy godzinkowe zostały powiększone o dwa głosy manualowe transmitowane do dobudowanej sekcji klawiatury nożnej⁷⁴ (tab. 4). W drugiej połowie XX wieku instrument ten kilkakrotnie zmieniał lokalizację w obrębie klasztoru: w 1965 roku został przeniesiony do pomieszczenia między kaplicą Cudownego Obrazu a prezbiterium bazyliki, w 1979 roku stał już w kaplicy pw. św. Józefa na tzw. Halach (fot. 3), w 1987 roku trafił do Sali Papieskiej, skąd po dziesięciu latach wrócił do kaplicy pw. św. Józefa⁷⁵. W 2022 roku renowację organów godzinkowych, połączoną z przeniesieniem ich na pierwotne miejsce, zakończyła firma Damiana Kaczmarczyka z Zabrze⁷⁶. W stole gry zachowały się oryginalne tabliczki rejestrowe (fot. 4).

⁷⁰ Archiwum Główne Zakonu Paulinów na Jasnej Górze (dalej: AGZP), sygn. AJG 807, *Acta Provinciae Ordinis S. Pauli primi Eremitae in Regno Poloniae Anno Reparatae Salutis 1842 inchoata*, t. 21, s. 300.

⁷¹ *Opis klasztoru i cudownego obrazu Matki Boskiej na Jasnej Górze*, Druk Kohna i Oderfelda, Częstochowa 1900, s. 172.

⁷² NID, bsygn., [*Karta ewidencyjna zabytkowych organów w auli św. Józefa na Jasnej Górze w Częstochowie*, opr. W. Łyjak, 1997].

⁷³ Fotografię wklejki udostępnił organmistrz Damian Kaczmarczyk z Zabrze.

⁷⁴ NID, bsygn., [*Karta ewidencyjna zabytkowych organów w auli św. Józefa*], op. cit.

⁷⁵ J.S. Płatek, op. cit., s. 312

⁷⁶ Informacji udzielił organmistrz Damian Kaczmarczyk z Zabrze.

Manual (C–f ³)		Pedal (C–d ¹)	
Bourdon	16 ^{3*}	Subbas	16 ⁷
Principal	8 p.	Cello	8 ⁷
Flaut Major	8 p.		
Flaut cuspis	8 p.		
Gamba	8 ^{3*}		
[Octawa]	[4 p.]		
Flaut Minor	4 p.		
Quinta	3 p.		
[Octawa]	[2 p.]		

* głosy nieoryginalne, transmitowane do pedalu.

Tab. 4. Dyspozycja organów godzinkowych na Jasnej Górze, stan z 1997 roku⁷⁷.

Wieliczka, kościół pw. św. Klemensa (1862)

Kościół parafialny w Wieliczce dysponował organami co najmniej od XVI wieku⁷⁸. Obecna świątynia powstała w latach 1804–1806 na miejscu budowlı gotyckiej⁷⁹, a pierwsze organy miał do niej dostarczyć Jakub Kramkowski ze Lwowa⁸⁰. Na obecnym etapie badań nie są znane szczegóły związane z tym przedsięwzięciem, wiadomo natomiast, że w 1862 roku Ignacy Wojciechowski na miejscu zdemontowanego instrumentu zbudował nowe organy kosztem 2500 złr⁸¹. Były one wielokrotnie naprawiane i modernizowane, m.in. w 1900 roku przez Tomasza Falla ze Szczyrzyca⁸², w 1949 roku przez firmę Wacława Biernackiego z Krakowa (montaż silnika elektrycznego i strojenie)⁸³, w latach 1981–1984 przez Henryka

⁷⁷ NID, bsygn., [*Karta ewidencyjna zabytkowych organów w auli św. Józefa*], op. cit.

⁷⁸ T. Bajer, P. Burtan, D. Leśniak, *Miejsce, gdzie Bogu mieszkać się spodobało. Kościół św. Klemensa w Wieliczce dawniej i dziś*, Wydawnictwo „Czuwajmy”, Kraków 2012, s. 52.

⁷⁹ Ibidem, s. 20–21.

⁸⁰ Ibidem, s. 52; Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce (dalej: MŻKW), sygn. Rps 206, *Inwentarz archiwum salinarnego za lata 1772–1867 spisał inż. Leon Cebak*, t. 2, s. 7.

⁸¹ MŻKW, sygn. Rps 84, *Kościół parafialny i Kościół św. Sebastiana w Wieliczce wraz z najbliższym otoczeniem do r. 1870 (opisy i inwentarze)*, s. nlb. Teza, jakoby prace I. Wojciechowskiego ograniczały się do przebudowy organów J. Kramkowskiego (T. Bajer, P. Burtan, D. Leśniak, op. cit., s. 52), stoi w sprzeczności ze źródłami rękopiśmiennymi, które dowodzą, że I. Wojciechowski wykonał nowy instrument.

⁸² T. Bajer, P. Burtan, D. Leśniak, op. cit., s. 52.

⁸³ AAKMK, bsygn., *Ankiety dot. organów (1970–1971)*, [*Ankieta dot. organów w kościele pw. św. Klemensa w Wieliczce z dn. 24 II 1970*], s. nlb.

Siedlara z Krakowa⁸⁴, w 1995 roku przez Lecha Skoczylasa z Krakowa⁸⁵ oraz w latach 2010–2011 przez Łukasza Kmiecika z Wieliczki, kiedy to dwie szafy organowe, dotychczas stojące osobno (fot. 5), połączono segmentem o prospekcie nawiązującym do dziewiętnastowiecznego oryginału⁸⁶. Mimo licznych przekształceń w instrumencie zachowała się część zabytkowych głosów z warsztatu Ignacego Wojciechowskiego⁸⁷. Obecnie dyspozycja przedstawia się następująco:

Manual I (C–f ³)		Manual II (C–f ³)		Pedal (C–f ¹)	
Kwintadena	16'	Flet kryty	8'	Subbas	16'
Pryncypał	8'	Gamba	8'	Pryncypał	8'
Flet major	8'	Pryncypał	4'	Fletbas	8'
Gemshorn	8'	Amabilis	4'	Choralbas	4'
Oktawa	4'	Oktawa	2'	Fagot	16'
Flet minor	4'	Superkwinta	1 ¹ / ₃ '		
Kwinta	2 ² / ₃ '	Tercja	1 ³ / ₅ '		
Superoktawa	2'	Superoktawa	1'		
Mixtura	IV 1 ¹ / ₃ '	Cymbel	III		
Trąbka	8'	Obój	8'		
Połączenia: I–II, I–P					

Tab. 5. Dyspozycja organów w kościele pw. św. Klemensa w Wieliczce, stan obecny.

Kraków, kaplica pw. Matki Bożej Różańcowej przy kościele dominikanów pw. Świętej Trójcy (ok. 1865)

Kaplica w obecnym barokowym kształcie jest rezultatem prac prowadzonych w latach 1685–1688 przy wcześniejszej budowli piętnastowiecznej⁸⁸. Pierwsze organy dla kaplicy zbudował Bartłomiej Juszkiewicz w 1690 roku⁸⁹. Na miejscu tegoż instrumentu około 1865 roku Ignacy Wojciechowski wspólnie z synem Tomaszem wykonał siedmiogłosowe or-

⁸⁴ T. Bajer, P. Burtan, D. Leśniak, op. cit., s. 52–54.

⁸⁵ Archiwum Organmistrza Lecha Skoczylasa w Krakowie, bsygn., *Opis prac przy organach w kościele parafialnym p.w. św. Klemensa w Wieliczce z dn. 2 IV 1996*, s. nlb.

⁸⁶ T. Bajer, P. Burtan, D. Leśniak, op. cit., s. 54.

⁸⁷ Ibidem, s. 54.

⁸⁸ L. Koziół, *Kościół św. Trójcy i klasztor oo. Dominikanów*, bmrw., s. 10.

⁸⁹ M. Rożek, *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1977, s. 104–105.

gany o jednym manuale bez pedału⁹⁰. Po 1874 roku instrument uzupełniono o podwieszoną klawiaturę nożną kosztem około 15 złr⁹¹.

Kiedy kaplica w 1903 roku została wyposażona w nowe organy firmy Gebrüder Rieger z Jägerndorfu⁹², dotychczasowy instrument z około 1865 roku został zapewne przeniesiony do administrowanego przez dominikanów kościoła pw. św. Idziego w Krakowie⁹³, gdzie stanął na miejscu pięciogłosowego pozytywu⁹⁴. Cechy wizualne organów zachowanych w rzezonym kościele (fot. 6 i 7) nie tylko wskazują na autorstwo Ignacego Wojciechowskiego⁹⁵, lecz także są zbieżne z opisem dominikańskiego organisty br. Kazimierza Jucewicza, który grywał jeszcze na dziewiętnastowiecznym instrumencie w kaplicy pw. Matki Bożej Różańcowej⁹⁶. Można przypuszczać, że pierwotnie szafa organowa utrzymana była w kolorze drewna, a pomalowano ją dopiero przy okazji umieszczenia w kościele pw. św. Idziego⁹⁷. Podczas pierwszej wojny światowej miała miejsce rekwizycja piszczałek prospektowych. W liście z 25 maja 1921 roku firma Rieger oferowała uzupełnienie tych braków⁹⁸, z propozycji jednak nie skorzystano⁹⁹, bowiem jeszcze w 1984 roku instrument nie miał piszczałek frontowych; był nieczynny ze względu na ubytki w całym

⁹⁰ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie (dalej: ADK), sygn. R 800a, K. Jucewicz, *Notatki o Kościele OO. Dominikanów w Krakowie*, s. 38.

⁹¹ Ibidem; ADK, sygn. Kr 43, *Inwentarz Kościoła i klasztoru OO. Dominikanów tudzież Kościoła św. Idziego w Krakowie (w r. 1875) spisany w roku 1874 wg instrukcji Namiestnictwa Wjsokiego c. k. Namiestnictwa z dn. 6 lutego 1870 liczbą 2070*, s. 167.

⁹² ADK, sygn. Kr. 401, [*Dokumenty dotyczące budowy organów*], s. nlb; ADK, sygn. tymcz. Kr. 26, *Kronika Nowijatu Krakowskiego 1898–1912*, s. 156.

⁹³ Archiwum Zakładowe Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie (dalej: AZMUW), sygn. 621, K. Czepiel, B. Szczepański, *Pozytyw Ignacego Wojciechowskiego z kościoła św. Idziego w Krakowie. Dokumentacja instrumentoznawczo-konserwatorska*, Kraków 1988, s. 31.

⁹⁴ W. Kapeć, *Organy i organiści w polskich klasztorach dominikańskich od XIII do XX w.*, Kuria Polskiej Prowincji Dominikanów, Lublin 1998, s. 42–43.

⁹⁵ L.J. Kupiec, *Kościół św. Idziego w Krakowie*, bw., Kraków 2005, s. 11.

⁹⁶ ADK, sygn. R 800a, s. 38.

⁹⁷ AZMUW, sygn. 621, s. 31.

⁹⁸ ADK, [*Dokumenty dotyczące budowy organów*], s. nlb.

⁹⁹ Odmiennego zdania jest o. W. Kapeć OP, powołujący się na dokument z 1918 r., który jednak dotyczy sprawy organów w kościele pw. Świętej Trójcy w Krakowie. ADK, sygn. Kr. 401, s. nlb; W. Kapeć, op. cit., s. 43.

aparacie brzmienia oraz uszkodzenia mechanizmów¹⁰⁰. Dopiero w 1988 roku krakowska Pracownia Konserwacji Organów Zabytkowych przeprowadziła rekonstrukcję i konserwację obiektu¹⁰¹. W tym samym roku pracownicy Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowni Konserwacji Zabytków odnowili i zakonserwowali prospekt organowy¹⁰², natomiast w 1998 roku organy wyremontował Lech Skoczylas z Krakowa¹⁰³. Obecna dyspozycja przedstawia się następująco:

Manual (C–f ³)		Pedal (C–d)
Principal	8'	[podwieszany]
Flet major	8'	
Salicynal	8'	
Octava	4'	
Flet minor	4'	
Quinta	2 ² / ₃ '	
Super octava	2'	

Tab. 6. Dyspozycja organów w kościele pw. św. Idziego w Krakowie, stan obecny.

Kraków, kościół augustianów pw. św. Katarzyny na Kazimierzu, organy w prezbiterium (1861–1867)

Pierwsza wzmianka o organach w czternastowiecznym kościele pw. św. Katarzyny pochodzi z końca XV wieku¹⁰⁴. Na przestrzeni kilku stuleci instrumenty notowano (niekiedy jednocześnie) w różnych miejscach świątyni, mianowicie w nawie głównej prezbiterium, kaplicy pw. Matki Bożej Pocieszenia oraz kaplicy pw. św. Moniki¹⁰⁵.

W 1796 roku władze austriackie zamknęły kościół, który od 1802

¹⁰⁰ Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie (dalej: AWUOZ), bsygn., [Karta ewidencyjna zabytkowych organów w kościele pw. św. Idziego w Krakowie, opr. E. Kubala, 1984],

¹⁰¹ AZMUW, sygn. 621, s. 9–11, 37–53.

¹⁰² AZMUW, bsygn., M. Sobczyk, *Prospekt organowy z kościoła św. Idziego w Krakowie. Dokumentacja konserwatorska*, Kraków 1988, s. 5–13.

¹⁰³ Archiwum Organmistrza Lecha Skoczylasa w Krakowie, bsygn., *Organy w kościele p.w. św. Idziego w Krakowie, 11 VIII 1998*, s. nlb.

¹⁰⁴ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały przedstawione w artykule: E. Kubala, *Historia organów...*, op. cit., s. 41–46.

¹⁰⁵ Ibidem.

roku był użytkowany jako magazyn, co z kolei wiązało się z jego postępującą destrukcją¹⁰⁶. W ramach odbudowy, prowadzonej etapami od 1852 roku¹⁰⁷, podjęto decyzję o budowie nowych organów w prezbiterium¹⁰⁸ (fot. 8). Ich wykonawcą był Ignacy Wojciechowski, a umowę z tymże organmistrzem spisano 3 lutego 1861 roku¹⁰⁹. Prace trwały długo i dobiegły końca dopiero w 1867 roku¹¹⁰. Pierwotnie instrument miał dziewięć głosów, spośród których osiem należało do sekcji manualu, a jeden do sekcji pedału¹¹¹. Klawiatura nożna miała wąską skalę obejmującą trzynaście tonów, natomiast wiatrownica pedałowa ustawiona była pionowo, przez co piszczałki głosu pedałowego (Subbas 16') były usytuowane w pozycji poziomej¹¹². W połowie XX wieku, podczas remontu przeprowadzonego przez krakowską firmę Wacława Biernackiego, zainstalowano dodatkowe piszczałki Subbasu 16' (sterowane pneumatycznie) oraz wymieniono klawiaturę nożną w związku z poszerzeniem skali tejże sekcji¹¹³. W latach 1976–1979 Pracownia Konserwacji Organów Zabytkowych z Krakowa przeprowadziła remont i rekonstrukcję organów¹¹⁴. Obecnie dyspozycja przedstawia się następująco:

Manual (C–F ³)		Pedał (C–c)	
Principal	8'	Subbas	16'
Flet major	8'		
Portunał	8'		
Octawa	4'		
Spitzflet	4'		
Quinta	2 ² / ₃ '		
Octawa	2'		
Mixtura	2–3 ch.		

Tab. 7. Dyspozycja organów w prezbiterium kościoła pw. św. Katarzyny w Kra-

¹⁰⁶ P. Natanek, op. cit., s. 41.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ B. Krasnowolski, *Restauracja zespołu augustiańskiego na Kazimierzu. Z dziejów ochrony krakowskich zabytków*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków, Kraków 2010, s. 56–57.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ E. Kubala, *Historia organów...*, op. cit., s. 42.

¹¹¹ J. Kulig, *O organach historycznych Małopolski*, „Małopolska” 20 (2018), s. 202.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ E. Kubala, *Historia organów...*, op. cit., s. 42.

kowie, stan obecny.

2.2. Remonty i przebudowy organów

Kraków, kościół pw. św. Anny (1837–1838)

Obecna barokowa świątynia została wzniesiona w latach 1689–1703 na miejscu wcześniejszego kościoła gotyckiego wyposażonego w organy co najmniej od początku XVI wieku¹¹⁵. Zachowany do dziś instrument zbudował Szymon Sadkowski w latach 1723–1726¹¹⁶. W 1804 roku gruntowny remont organów przeprowadził Błażej Głowacki z Krakowa, natomiast w 1816 roku ten sam organmistrz dokonał drobnych napraw¹¹⁷. Z kolei w 1836 roku zawarto z Głowackim umowę na kolejny remont organów¹¹⁸. Prace przerwane przez śmierć Głowackiego w 1836 roku kontynuował Ignacy Wojciechowski w latach 1837–1838¹¹⁹. Trzeba podkreślić, że działania Głowackiego i Wojciechowskiego nie wiązały się ze zmianami w dyspozycji¹²⁰. W 1880 roku Antoni Sapalski z Krakowa przygotował niezrealizowany kosztorys na remont instrumentu¹²¹, którego dyspozycja w 1896 roku przedstawiała się następująco:

Manual		Pozytyw		Pedal	
Pryncypał	8'	Flet major	8'	Subbas	16'
Flet major	8'	Pryncypał	4'	Salicybas	16'
Szpicflet	8'	Flet minor	4'	Pryncypał	8'
Salicynał	8'	Szpicflet	4'	Quintaton	8'
Octava	4'	Octava	2'	Super octava	4'
Altera	4'			Quinta	3'
Flet minor	4'				
Quinta	3'				

¹¹⁵ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały przedstawione w opracowaniach: A.E. Godek, [Introduction], [w:] *Congress LAML 2019. Organ concert July 16. The St. Anne's Collegiate Church*, tłum. J. Partyka, bw., [Cracow 2019], s. 2–4; P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 155–160; Ł. Kmieciak, *Organy kościoła św. Anny w Krakowie. Historia i współczesność; próba oceny autentyczności instrumentu* (niepublikowana praca magisterska), Akademia Muzyczna, Kraków 2001.

¹¹⁶ P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 155.

¹¹⁷ Ibidem, s. 156.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Ibidem, s. 157.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Ibidem, s. 157–158.

Superoctava	2'		
Mixtura	1'		
Cymbał			

Tab. 8. Dyspozycja organów w kościele pw. św. Anny w Krakowie, stan z lat 1896–1897¹²².

W 1897 roku Tomasz Wojciechowski z Krakowa (syn Ignacego) rozpoczął remont organów, jednak prace przerwała śmierć organmistrza, toteż sfinalizował je Tomasz Fall ze Szczyrzyca w 1898 roku¹²³. W 1930 roku firma Braci Rieger z Karniowa zainstalowała silnik elektryczny¹²⁴. Gruntowna rekonstrukcja instrumentu w duchu *Orgelbewegung*, prowadzona przez firmę Roberta Polcyna z Poznania, miała miejsce w latach 1958–1963¹²⁵. W 1996 roku organy wyremontował Lech Skoczylas z Krakowa¹²⁶.

Kraków, Archikatedra pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Wacława na Wawelu (1848 lub wcześniej)

Obecna katedra wawelska, w swym zasadniczym zrębie gotyckim wzniesiona w latach 1320–1346 na miejscu wcześniejszej świątyni romańskiej¹²⁷, dysponowała organami najprawdopodobniej już w drugiej połowie XI wieku¹²⁸. W latach 1785–1788 Ignacy Ziernicki z Krakowa wybudował nowe dwudziestogłosowe organy o dwóch manualach i pedale, zło-

¹²² Ibidem, s. 159.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem, s. 159–160.

¹²⁶ Ibidem, s. 160.

¹²⁷ K. Czyżewski, *Królewska Katedra na Wawelu. Przewodnik*, Wydawnictwo św. Stanisława, Kraków 2002, s. 8–9.

¹²⁸ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały przedstawione m.in. w opracowaniach: K. Czyżewski, *Organy z lat 1785–1788 w katedrze krakowskiej*, [w:] *Katedra krakowska w czasach nowożytnych*, red. D. Nowacki, Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Kraków 1999, s. 147–170; P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 145–148; P. Matoga, *Organy Kazimierza Żebrowskiego w katedrze na Wawelu*, „Organista. Półrocznik muzyków kościelnych archidiecezji Krakowskiej” 1 (2020), s. 16–17; J. Rajman, *Organy w katedrze krakowskiej i ich budowniczości (do poł. XVI w.)*, [w:] *Katedra krakowska w średniowieczu. Materiały Sesji Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, red. J. Daranowska-Lukaszewska, K. Kuczman, Oddział Krakowski Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Kraków 1996, s. 173–177.

kalizowane na chórze muzycznym w nawie głównej¹²⁹. Instrument był wielokrotnie naprawiany i strojony od początku XIX wieku¹³⁰. Z 21 grudnia 1848 roku pochodzi poświadczenie, w którym organista katedralny Wincenty Gorączkiewicz stwierdza bardzo dobre wykonanie przez Ignacego Wojciechowskiego organów w katedrze wawelskiej¹³¹. Najprawdopodobniej jednak organmistrz ten nie wybudował nowego instrumentu, lecz raczej wyremontował już istniejący¹³². Kolejne renowacje odnotowano w latach 1879 (Antoni Sapalski z Krakowa) oraz 1901 (Tomasz Fall ze Szczyrzyca)¹³³. W latach 1911–1912 gruntowny remont i przebudowę na system pneumatyczny wykonał Kazimierz Żebrowski z Krakowa¹³⁴. W 1934 roku instrument został wyremontowany i rozbudowany przez firmę Wacława Biernackiego, jednak w późniejszych latach, wobec ciągle pogarszającego się stanu technicznego, podejmowane były dalsze naprawy i modernizacje, łącznie z wymianą traktury na elektropneumatyczną¹³⁵.

Kraków, kościół kanoników regularnych laterańskich pw. Bożego Ciała na Kazimierzu (1860)

Pierwsza wzmianka o organach w kościele pw. Bożego Ciała, wzniesionym zasadniczo w XIV i XV wieku¹³⁶, pochodzi z drugiej połowy XIV wieku¹³⁷. W 1662 roku powstały organy ulokowane na balkonie ponad

¹²⁹ P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 145–146.

¹³⁰ Ibidem, s. 146.

¹³¹ AGZP, sygn. AJG 1989, *Akta dot. organów w kaplicy Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze*, s. 35.

¹³² Taką tezę potwierdza analiza dyspozycji zawartych w umowach z I. Ziernickim oraz K. Żebrowskim. P. Matoga, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 145–146; idem, *Organy Kazimierza Żebrowskiego...*, op. cit., s. 16–17.

¹³³ Idem, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 147.

¹³⁴ Ibidem; idem, *Organy Kazimierza Żebrowskiego...*, op. cit., s. 16–17.

¹³⁵ Idem, *Antoni Sapalski...*, op. cit., s. 147.

¹³⁶ K. Łatak, *Bazylika i klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich na Kazimierzu w Krakowie. Przewodnik*, Zakon Księży Kanoników Regularnych Laterańskich, Kraków 2005, s. 9–10.

¹³⁷ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały przedstawione w artykule: J. Raczek, *1963–2013. Złoty jubileusz organów w Bazylice Bożego Ciała*, „Cor Unum” 4 (2013), s. 24–27.

stallami w prezbiterium¹³⁸. W 1860 roku Ignacy Wojciechowski przeniósł ten instrument na chór muzyczny w nawie głównej, dokonując także zmian w dyspozycji (tab. 9) poprzez wstawienie ośmiu nowych głosów (być może przynajmniej częściowo w miejsce głosów starych)¹³⁹.

Manual		Pozytyw		Pedal	
Flet amabilis	stop 8	Pryncypał	stop 8	Subbas	[16']
Głos wierzbowy [Salicjonal]	stop 8	[brak danych]		Violonbas	[16']
Kwint Amor	stop 8				
Flet mniejszy	stop 4				

Tab. 9. Głosy dodane przez I. Wojciechowskiego w 1860 r. do organów w kościele pw. Bożego Ciała w Krakowie.

W 1958 roku orzeczono, że instrument ten, wielokrotnie remontowany i przerabiany, nie przedstawia wartości artystycznej i zabytkowej, toteż należy przenieść jego szafę na pierwotne miejsce w prezbiterium, zaś na chórze w nawie głównej zbudować nowe, duże organy¹⁴⁰. Postulaty te zostały spełnione w niedługim czasie. Instrument przebudowany przez Ignacego Wojciechowskiego uległ likwidacji, a za jego projektem (umieszczonym w prezbiterium) powstały nowe organy poświęcone w 1959 roku¹⁴¹, natomiast w 1963 roku zakończyła się budowa instrumentu w nawie głównej, do którego elektrycznie podłączono organy w prezbiterium¹⁴².

Kraków, kościół franciszkanów reformatów pw. św. Kazimierza Królewicza (1867–1868)

W krakowskim kościele klasztornym, którego budowę ukończono w 1640 roku, podobnie jak w innych świątyniach reformackich ze względu na ustawodawstwo zakonne organy zainstalowano stosunkowo późno¹⁴³,

¹³⁸ M. Rożek, op. cit., s. 221.

¹³⁹ *Organy w kościele Bożego Ciała*, „Ognisko” 52 (1860), s. 4.

¹⁴⁰ AKMKr, sygn. APA 125, Akta parafii pw. Bożego Ciała w Krakowie, s. nlb.

¹⁴¹ Archiwum własne autora, bsygn., *Zaproszenie na poświęcenie organów dn. 7.06.1959*.

¹⁴² J. Raczek, op. cit., s. 25–26.

¹⁴³ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały szczegółowo przedstawione w artykule: P. Matoga, *Z badań nad historią organów w Krakowie (część I)*, „Studia Organologica” 5 (2016), s. 85–106.

a pierwsza wzmianka o miejscowym instrumencie pochodzi z 1821 roku¹⁴⁴. W 1851 roku nowe organy na chórze muzycznym w nawie głównej zbudował Antoni Sapalski z Krakowa¹⁴⁵, natomiast przed 1858 rokiem powstały anonimowe „organki” w kaplicy cudownego obrazu Pana Jezusa Miłosiernego, zlokalizowanej wówczas na pierwszym piętrze w obrębie krużganków klasztornych¹⁴⁶. W okresie od grudnia 1867 roku do kwietnia roku następnego Ignacy Wojciechowski „przerabiał” oba instrumenty łącznym kosztem 300 złr¹⁴⁷. Organ Sapalskiego zostały zdemontowane w związku z budową nowego instrumentu przez firmę Gebrüder Rieger z Jägerndorfu w latach 1898–1899¹⁴⁸, natomiast „organki” usunięto z kaplicy w bliżej nieznanym czasie¹⁴⁹.

Tyniec, kościół benedyktynów pw. Świętych
Apostołów Piotra i Pawła (ok. poł. XIX w.)

Pierwsze pośrednie wzmianki o organach w kościele benedyktyńskim w Tyńcu, poświęconym w swej pierwotnej formie około 1124 roku¹⁵⁰, pochodzą już z XV wieku¹⁵¹. Około połowy XIX wieku Ignacy Wojciechowski remontował tamtejszy pozytyw¹⁵², zbudowany przez Jakuba Stankiewicza z Zatora w 1781 roku, a przeniesiony około 1816 roku z tynieckiej świątyni parafialnej pw. św. Andrzeja, zburzonej niedługo później¹⁵³. Po kilku dalszych remontach, przebudowach i translokacjach instrument ten znajduje się obecnie w kościele pw. Matki Bożej Fatimskiej w Czorsztynie¹⁵⁴.

¹⁴⁴ P. Matoga, *Z badań nad historią organów...*, op. cit., s. 90.

¹⁴⁵ Ibidem.

¹⁴⁶ Ibidem, s. 96.

¹⁴⁷ Ibidem, s. 90, 96–97.

¹⁴⁸ Ibidem, s. 91–93.

¹⁴⁹ Ibidem, s. 97.

¹⁵⁰ T.M. Gronowski, *Opactwo Benedyktynów w Tyńcu. Przewodnik*, Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków 2009, s. 39.

¹⁵¹ Idem, *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi. Wspólnota tyniecka w średnio-wieczu*, Societas Vistulana, Kraków 2007, s. 271.

¹⁵² J. Kulig, *Zapomniane tynieckie organy*, „Małopolska” 21 (2019), s. 296.

¹⁵³ J. Marszał, *Przewodnik po kościele i ruinach klasztoru pobenedyktynskiego w Tyńcu*, Drukarnia „Czasu”, Kraków 1908, s. 16.

¹⁵⁴ J. Kulig, *Zapomniane tynieckie organy...*, op. cit., s. 300.

2.3. Prace niezrealizowane

Kraków, kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (1837)

Wczesnobarokowy kościół, wzniesiony w latach 1597–1630¹⁵⁵, był wyposażony w organy co najmniej od XVIII wieku¹⁵⁶. W 1837 roku Ignacy Wojciechowski podjął się budowy nowych, „na wzór dzisiaj w kościele katedralnym istniejących” za sumę 12000 złp, jednak przedsięwzięcie nie doczekało się realizacji z powodu braku funduszy¹⁵⁷.

Kraków, kościół dominikanek pw. Matki Bożej Śnieżnej na Gródku (1850, 1853)

Jakkolwiek barokowy kościół klasztorny został wzniesiony w latach 1632–1634¹⁵⁸, to jednak pierwsze wzmianki na temat miejscowego instrumentarium pochodzą dopiero z pierwszej połowy XIX wieku¹⁵⁹. W 1820 roku na wyposażeniu świątyni były dwa pozytywy: sześciogłosowy pod arkadami chóru zakonnego, przeznaczony dla świeckiego organisty, oraz pięciogłosowy na rzeczonym chórze, wykorzystywany przez same zakonnice¹⁶⁰. W latach 1838–1839 powstał nowy instrument użytkowany przez świeckiego organistę, a więc zlokalizowany poza chórem zakonnym objętym klauzurą, natomiast przed 1875 rokiem pozytyw na chórze zastąpiło fisharmonia¹⁶¹.

Interesujące są wydatki odnotowane w księdze rachunkowej pod datami: 17 listopada 1850 roku i 12 kwietnia 1853 roku, kiedy to klasztor opłacał adwokata nazwiskiem Spor (Szpor), który był obrońcą w procesie sądowym „o organy” z niejakim Wojciechowskim¹⁶². Można podejrzewać,

¹⁵⁵ P. Natanek, op. cit., s. 32.

¹⁵⁶ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały szczegółowo przedstawione w książce: J. Paszenda, *Budowle jezuitckie w Polsce*, t. 3, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.

¹⁵⁷ Ibidem, s. 187.

¹⁵⁸ Dzieje miejscowego instrumentarium organowego zostały szczegółowo przedstawione w artykule: P. Matoga, *Z badań nad historią muzyki w klasztorze Sióstr Dominikanek na Gródku w Krakowie*, „Nasza Przeszłość” 126 (2016), s. 251–264.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 252.

¹⁶⁰ Ibidem, s. 252–253.

¹⁶¹ Ibidem, s. 253.

¹⁶² Ibidem, s. 254.

że chodzi tutaj o Ignacego Wojciechowskiego, który prawdopodobnie nie wywiązał się z jakiegoś zobowiązania¹⁶³.

2.4. Prace przypisywane (autorstwo niepotwierdzone źródłowo)

Kraków-Podgórze, kościół pw. św. Józefa

Pierwotny kościół pw. św. Józefa w Podgórzu (obecnie włączonym do Krakowa), został wzniesiony w 1832 roku¹⁶⁴, natomiast w 1840 roku zainstalowano w nim pierwsze organy¹⁶⁵. Biorąc pod uwagę rok budowy, mogły być one dziełem Ignacego Wojciechowskiego. Instrument ten w krótkim czasie popadł w ruinę, a jego naprawę przeprowadził około 1861 roku Antoni Kosek ze wsi Zuberec, który na miejsce zdekompletowanej Mikstury wprowadził dwa nowe głosy: Salcinal i Amabilis, oba zapewne ośmiostopowe¹⁶⁶. Kolejną reperację kosztem 75 złr przeprowadzono w 1886 roku¹⁶⁷. Instrument z biegiem lat został najprawdopodobniej zlikwidowany, skoro w 1900 roku na łamach prasy pisano, że w grożącej zawaleniem świątyni brak jest organów¹⁶⁸. Sam kościół został rozebrany w 1905 roku¹⁶⁹, a na jego miejscu powstał nowy, ukończony w 1909 roku¹⁷⁰.

Chrzanów-Kościelec, kościół pw. św. Jana Chrzciciela (1850)

Kościół parafialny, wzniesiony w 1843 roku¹⁷¹, został wyposażony w organy niedługo po wybudowaniu; według inskrypcji widniejącej na

¹⁶³ P. Matoga, *Z badań nad historią muzyki...*, op. cit., s. 254.

¹⁶⁴ Archiwum Parafii pw. św. Józefa w Krakowie (dalej: APJK), bsygn., *Kronika Parafii św. Józefa*, t. 1, s. 191.

¹⁶⁵ APJK, bsygn., *Pytania do wizytacji generalnej kanonicznej w parafii Podgórze przeprowadzonej przez jasnie oświeconego i przenięblebnego Pana Józefa Grzegorza Wojtarowicza biskupa tarnowskiego dnia 20 sierpnia 1841 na piśmie przez miejscowego proboszcza objaśnione*, s. 16.

¹⁶⁶ APJK, bsygn., *Kronika Parafii św. Józefa*, s. 183.

¹⁶⁷ ANK, Akta miasta Podgórza, sygn. P7, Księga uchwał Rady Gminnej miasta Podgórza 1886–1896, s. 69.

¹⁶⁸ *Sprawa kościoła w Podgórzu*, „Podgórczanin” 1 (1900), s. 3.

¹⁶⁹ APJK, bsygn., *Kronika Parafii św. Józefa*, s. 191.

¹⁷⁰ Ibidem, s. 192.

¹⁷¹ P. Natanek, op. cit., s. 175.

jednym z manubriów, powstały one w 1850 roku¹⁷². Cechy konstrukcyjne instrumentu (fot. 9, 10 i 11) pozwalały na powiązanie go z warsztatem Ignacego Wojciechowskiego¹⁷³, chociaż na piszczalce dźwięku C w głosie Dolciana zachowała się inskrypcja: „J[an]. Śliwiński Lwów”¹⁷⁴. Instrument był remontowany: w 1900 roku przez Slotwińskiego (Józefa?) z Krakowa, który zbudował nowy miech i zainstalował jeden nowy głos kosztem 275 złr¹⁷⁵, oraz w 1920 roku przez Grudzińskiego (Stefana?)¹⁷⁶. Z kolei w okresie powojennym remont przeprowadził Józef Mamel z Tyńca w 1969 roku¹⁷⁷. Ze względu na zły stan zachowania organy zostały zdemontowane w 2008 roku, a za ich prospektem w roku następnym zainstalowano używany instrument sprowadzony z Niemiec¹⁷⁸. Dyspozycja dziewiętnastowiecznych organów przed demontażem przedstawiała się następująco:

M a n u a ł I (C–c ³)		P e d a ł (C–c ¹ ; druga oktawa repetowana)	
Pryncypał*	8’	Subbas (13 tonów)	16’
Fl. Maior	8’	Oktawbas (13 tonów)	8’
Salicjonal	8’		
Oktawa*	4’		
Minor*	4’		
Flet trawers	4’		
Dulciana**	4’**		

¹⁷² Fotografie inskrypcji udostępnił organmistrz Lech Skoczylas z Krakowa.

¹⁷³ AAKMK, bsygn., teczka: *Chrzanów-Kościelec, Protokół z oględzin instrumentu w parafii św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie Kościelcu z dn. 30 IV 2008 r.*, s. nlb.

¹⁷⁴ Fotografie inskrypcji udostępnił organmistrz Lech Skoczylas z Krakowa.

¹⁷⁵ Ł. Sandera, *Organy w kościołach Archidiecezji Krakowskiej na przykładzie dekanatów chrzanowskiego, trzebińskiego i libiąskiego* (niepublikowana praca licencjacka), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków 2013, s. 10–11. Prawdopodobnie wspomniany Slotwiński był identyczny z Józefem Slotwińskim, który m.in. w 1884 r. naprawiał organy w kolegiacie pw. św. Floriana w Krakowie. Archiwum Parafii pw. św. Floriana w Krakowie, bsygn., teczka: *Organy, Rachunek z dn. 17 XI 1884 r.*, s. nlb.

¹⁷⁶ Inskrypcja wewnątrz szafy organowej: „[???] Grudziński / Kraków / Kościelec 10–11 [1]920” (fotografię inskrypcji udostępnił organmistrz Lech Skoczylas z Krakowa); AAKMK, bsygn., *Protokół z oględzin instrumentu*, s. nlb.; Ł. Sandera, op. cit., s. 11. Prawdopodobnie wspomniany Grudziński był identyczny ze Stefanem Grudzińskim. M. Babnis, op. cit., s. 371.

¹⁷⁷ Inskrypcja wewnątrz szafy organowej: „Dn. 1.–15 XII 1969 r. / Przeprowadzono remont organów / Tyńiec 27 K[olo]. Krakowa / J[ózef]. Mamel” (fotografię inskrypcji udostępnił organmistrz Lech Skoczylas z Krakowa).

¹⁷⁸ Ł. Sandera, op. cit., s. 8–10.

[Kwinta]	[2 ² /3']	
----------	----------------------	--

* zachowana tabliczka pod manubrium¹⁷⁹, ** zachowana inskrypcja na pischczalce dźwięku C¹⁸⁰.

Tab. 10. Dyspozycja organów w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościele, stan przed demontażem w 2008 r.¹⁸¹

Zakończenie

Ignacy Wojciechowski był jednym z najbardziej znanych krakowskich organmistrzów w XIX stuleciu. Budowane przezeń instrumenty w zakresie rozwiązań technicznych i dyspozycji wyrastały jeszcze z wzorców barokowych, natomiast prospekty organowe miały cechy neostylowe, korespondujące z wystrojem wnętrza konkretnego budynku. Organmistrz na ogół konstruował instrumenty stosunkowo niewielkie, przeważnie jednomanualowe, niejednokrotnie pozbawione sekcji pedału lub wyposażone w pedał podwieszany. Na obecnym etapie badań jedyne organy o dwóch manualach zidentyfikowano w kościele pw. św. Klemensa w Wieliczce. Te spośród dzieł Ignacego Wojciechowskiego, które zachowały się do naszych czasów, dowodzą jego niewątpliwych zdolności organmistrzowskich i cechują się szlachetnym brzmieniem.

Niniejszy artykuł, będący pierwszą próbą zebrania podstawowych informacji o życiu i działalności Ignacego Wojciechowskiego, może stanowić przyczynek do bardziej obszernej monografii poświęconej temu organmistrzowi, który obok Antoniego Sapalskiego w znacznej mierze tworzył krajobraz budownictwa organowego w Krakowie i Małopolsce w drugiej połowie XIX wieku.

Słowa kluczowe: Ignacy Wojciechowski, Kraków, organmistrz, organy.

¹⁷⁹ Fotografie udostępnił organmistrz Lech Skoczylas z Krakowa.

¹⁸⁰ Jw.

¹⁸¹ AAKMK, bsygn., teczka: *Chrzanów-Kościół, Protokół z oględzin instrumentu*, s. nlb.

**IGNACY WOJCIECHOWSKI (1807–1874).
A CONTRIBUTION TO THE BIOGRAPHY OF ONE
OF KRAKOW'S ORGAN BUILDERS**

SUMMARY

Ignacy Wojciechowski lived between 1807–1874 and approximately from 1840 he worked as an active organ builder in Kraków. Recent studies demonstrate that he built at least 10 instruments and repaired 4. Archival sources also indicate that he may have worked on 2 unfinished projects. Further 2 instruments are attributed to Wojciechowski based on their external features.

Keywords: Ignacy Wojciechowski, Krakow, organ builder, organ.

BIOGRAFIA

Źródła archiwalne:

Archiwum Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej w Krakowie

Bsygn., *Ankiety dot. organów* (1970–1971).

Bsygn.,teczka: *Chrzanów-Kościelec, Protokół z oględzin instrumentu w parafii św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie Kościelcu z dn. 30 IV 2008 r.*

Bsygn.,teczka: *Modlnica, Protokół z dn. 25 III 1974 r.*

Archiwum Główne Zakonu Paulinów na Jasnej Górze

Sygn. AJG 807, *Acta Provinciae Ordinis S. Pauli primi Eremitae in Regno Poloniae Anno Reparatae Salutis 1842 inchoata*, t. 21.

Sygn. AJG 1989, *Akta dot. organów w kaplicy Matki Bożej Częstochowskiej na Jasnej Górze.*

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie

Bsygn., *Liber natorum parochiae Poręba Wielka.*

Sygn. APA 125, *Akta parafii pw. Bożego Ciała w Krakowie.*

Archiwum Narodowe w Krakowie

Zespół: Akta miasta Podgórze

sygn. P7, Księga uchwał Rady Gminnej miasta Podgórze 1886–1896

Zespół: Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej NMP w Krakowie

Sygn. 128, *Akta Urodzenia Parafii Panny Maryi z roku 1843.*

Sygn.129, *Księga do zapisywania Aktów Stanu Cywilnego Zapowiedzi, i Małżeństw dla Parafii Kościoła Panny Maryi w Wolnym Mieście Krakowie na Rok 1843.*

Sygn. 130, *Alegata 1843.*

Zespół: Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Szczepana w Krakowie

Sygn. 202, *Parafia św. Szczepana. Księgi zgonów. 1873–1889.*

Zespół: Spis ludności miasta Krakowa z r. 1850

Sygn. 7, *Spis ludności 1850*, t. 7.

Archiwum Organmistrza Lecha Skoczylasa w Krakowie

Bsygn., *Opis prac przy organach w kościele parafialnym p.w. św. Klemensa w Wieliczce z dn. 2 IV 1996.*

Bsygn., *Organy w kościele p. w. św. Idziego w Krakowie, 11 VIII 1998.*

Archiwum Parafii pw. św. Floriana w Krakowie

Bsygn., *teczka Organy, Rachunek z dn. 17 XI 1884 r.*

Archiwum Parafii pw. św. Józefa w Krakowie

Bsygn., *Kronika Parafii św. Józefa*, t. 1.

Bsygn., *Pytania do wizytacji generalnej kanonicznej w parafii Podgórze przeprowadzonej przez jaśnie oświeconego i przeniębnego Pana Pana Józefa Grzegorza Wojtarowicza biskupa tarnowskiego dnia 20 sierpnia 1841 na piśmie przez miejscowego proboszcza objaśnione.*

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie

Sygn. Kr 43, *Inwentarz Kościoła i klasztoru OO. Dominikanów tudzież Kościoła św. Idziego w Krakowie (w r. 1875) spisany w roku 1874 wg instrukcji Namiestnictwa Wysokiego c. k. Namiestnictwa z dn. 6 lutego 1870 liczbą 2070.*

Sygn. Kr. 401, *[Dokumenty dotyczące budowy organów].*

Sygn. tymcz. Kr. 26, *Kronika Nowicjatu Krakowskiego 1898-1912.*

Sygn. R 800a, K. Jucewicz, *Notatki o Kościele OO. Dominikanów w Krakowie*.

Archiwum własne autora

Bsygn., *Zaproszenie na poświęcenie organów dn. 7.06.1959*.

Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie

Bsygn., [*Karta ewidencyjna zabytkowych organów w kościele pw. św. Idziego w Krakowie, opr. E. Kubala, 1984*].

Archiwum Zakładowe Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie

Bsygn., M. Sobczyk, *Prospekt organowy z kościoła św. Idziego w Krakowie. Dokumentacja konserwatorska*, Kraków 1988.

Sygn. 621, K. Czepiel, B. Szczepański, *Pozytywn Ignacego Wojciechowskiego z kościoła św. Idziego w Krakowie. Dokumentacja instrumentalno-konserwatorska*, Kraków 1988.

Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce

Sygn. Rps 84, *Kościół parafialny i Kościół św. Sebastiana w Wieliczce wraz z najbliższym otoczeniem do r. 1870 (opisy i inwentarze)*.

Sygn. Rps 206, *Inwentarz archiwum solinarnego za lata 1772–1867 spisał inż. Leon Cebak, t. 2*.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie

Bsygn., [*Karta ewidencyjna zabytkowych organów w auli św. Józefa na Jasnej Górze w Częstochowie, opr. W. Łyjak, 1997*].

Bsygn., [*Karta ewidencyjna zabytkowych organów w kościele pw. NMP Królowej Aniołów w Kalei, opr. W. Łyjak, 1997*].

Źródła drukowane:

Jamka Jakub, *Pamiętniki biechanowskiego organisty*, wyd. Marta Wójcik-Luksa, Wojciech Tokarski, Kraków 2001.

Osuchowski Stanisław, *Liber memorabilium czyli księga osobliwości albo zbiór zdarzeń lub rzeczy w parafii biechanowskiej*, wyd. Marta Wójcik-Luksa, Kraków 2000.

Opracowania:

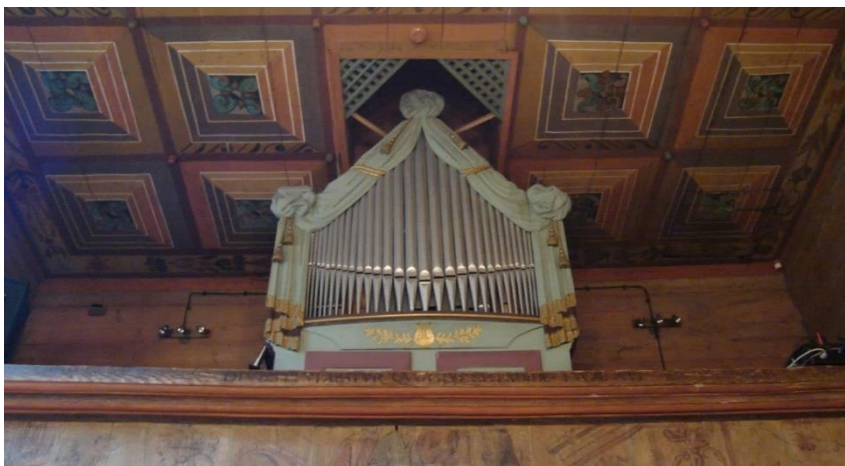
Babnis Maciej, *Kultura organowa Galicji*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk 2012.

- Bajer Tomasz, Burtan Piotr, Leśniak Dawid, *Miejsce, gdzie Bogu mieszkać się spodobało. Kościół św. Klemensa w Wieliczce dawniej i dziś*, Wydawnictwo „Czuwajmy”, Kraków 2012.
- Czyżewski Krzysztof, *Królewska Katedra na Wawelu. Przewodnik*, Wydawnictwo św. Stanisława, Kraków 2002.
- Czyżewski Krzysztof, *Organy z lat 1785-1788 w katedrze krakowskiej*, [w:] *Katedra krakowska w czasach nowożytnych*, red. Dariusz Nowacki, Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Kraków 1999.
- Godek Andrzej Edward, [Introduction], [w:] *Congress LAML 2019. Organ concert July 16. The St. Anne's Collegiate Church*, tłum. J. Partyka, bw., [Cracow 2019], s. 2–4.
- Gronowski Tomasz Michał, *Opactwo Benedyktynów w Tyniecu. Przewodnik*, Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków 2009.
- Gronowski Tomasz Michał, *Znycząjny klasztor, znycząjni mnisi. Wspólnota tyniecka w średniowieczu*, Societas Vistulana, Kraków 2007.
- Kapiec Waldemar, *Organy i organiści w polskich klasztorach dominikańskich od XIII do XX w.*, Kuria Polskiej Prowincji Dominikanów, Lublin 1998.
- Kozieł Lidia, *Kościół św. Trójcy i klasztor oo. Dominikanów*, bmrw.
- Kmieciak Łukasz, *Organy kościoła św. Anny w Krakowie. Historia i współczesność: próba oceny autentyczności instrumentu* (niepublikowana praca magisterska), Akademia Muzyczna w Krakowie, Kraków 2001.
- Krasnowolski Bogusław, *Restauracja zespołu augustiańskiego na Kazimierzu. Z dziejów ochrony krakowskich zabytków*, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków, Kraków 2010.
- Kubala Ernest, *Historia organów w kościele p.w. św. Katarzyny w Krakowie*, [w:] *Organy i muzyka organowa VII*, red. Janusz Krassowski, Wydawnictwo Akademii Muzycznej w Gdańsku, Gdańsk 1988, s. 41–46.
- Kulig Jacek, *O organach historycznych Małopolski*, „Małopolska” 20 (2018), s. 191–226.
- Kulig Jacek, *Organy w Sanktuarium Matki Bożej na Jasnej Górze*, bmrw.
- Kulig Jacek, *Zapomniane tynieckie organy*, „Małopolska” 21 (2019), s. 289–301.
- Kupiec Laurenty Józef, *Kościół św. Idziego w Krakowie*, bw., Kraków 2005.

- Łatak Kazimierz, *Bazylika i klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich na Kazimierzu w Krakowie*. Przewodnik, Zakon Księży Kanoników Regularnych Laterańskich, Kraków 2005.
- Łyjak Wiktor, *Adam Orazio Casparini i jego jasnogórskie dzieła*, „Studia Claromontana” 20 (2002), s. 141–191.
- Łyjak Wiktor, *Organy bazyliki jasnogórskiej po 1827 r.*, „Studia Claromontana” 35 (2020), s. 541–582.
- Marszał Jan, *Przewodnik po kościele i ruinach klasztoru pobenedyktynskiego w Tyńcu*, Drukarnia „Czasu”, Kraków 1908.
- Matoga Piotr, *Antoni Sapalski (1822–1890). Życie i działalność organmistrzowska na terenie Krakowa*, Zakład Poligraficzny SINDRUK, Opole 2020.
- Matoga Piotr, *Historia organów w kościele pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Bolesnej w Modlnicy*, „Nasza Przeszłość” 133 (2020), s. 213–226.
- Matoga Piotr, *Organy Kazimierza Żebrowskiego w katedrze na Wawelu*, „Organista. Półrocznik muzyków kościelnych archidiecezji Krakowskiej” 1 (2020), s. 16–17.
- Matoga Piotr, *Organy w kościele Księży Misjonarzy pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Krakowie na Stradomiu*, „Nasza Przeszłość” 120 (2013), s. 157–184.
- Matoga Piotr, *Z badań nad historią muzyki w klasztorze Sióstr Dominikanek na Gródku w Krakowie*, „Nasza Przeszłość” 126 (2016), s. 251–264.
- Matoga Piotr, *Z badań nad historią organów w Krakowie (część I)*, „Studia Organologica” 5 (2016), s. 85–106.
- Mizgalski Gerard, *Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1959.
- Natanek Piotr, *Informator Archidiecezji Krakowskiej 2000. Parafie i kościoły*, Wydawnictwo św. Stanisława, Kraków 2000.
- Opis klasztoru i cudownego obrazu Matki Boskiej na Jasnogórze*, Druk Kohna i Oderfelda, Częstochowa 1900.
- Paszenda Jerzy, *Budowle jezuickie w Polsce*, t. 3, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.
- Plątek Józef Stanisław, *Życie muzyczne na Jasnej Górze w XX wieku*, „Studia Claromontana” (20) 2002, s. 193–324.

- Podejko Paweł, *Kapela wokalnie-instrumentalna Paulinów na Jasnej Górze*, Kraków 1977
- Przybylski Tadeusz, *Z dziejów nauczania muzyki w Krakowie od średniowiecza do czasów współczesnych*, Musica Iagellonica, Kraków 1994.
- Raczek Jarosław, 1963–2013. *Złoty jubileusz organów w Bazylice Bożego Ciała*, „Cor Unum” 4 (2013), s. 24–27.
- Rajman Jerzy, *Organy w katedrze krakowskiej i ich budowniczości (do poł. XVI w.)*, [w:] *Katedra krakowska w średniowieczu. Materiały Sesji Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, red. Joanna Daranowska-Łukaszewska, Kazimierz Kuczman, Oddział Krakowski Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Kraków 1996.
- Rozanow Zofia, Smulikowska Ewa, *Zabytki sztuki Jasnej Góry*, Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, Katowice 2009.
- Rożek Michał, *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1977.
- Sandera Łukasz, *Organy w kościołach Archidiecezji Krakowskiej na przykładzie dekanatów chrzanowskiego, trzebińskiego i libiąskiego* (niepublikowana praca licencjacka), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Kraków 2013.
- Sprawa kościoła w Podgórzu*, „Podgórczanin” 1 (1900), s. 3.

FOTOGRAFIE

Fot. 1. Prospekt organowy w kościele pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Bolesnej w Modlnicy, stan z 2019 r., fot. P. Matoga.

Fot. 2. Stół gry organów w kościele pw. św. Wojciecha i Matki Bożej Bolesnej w Modlnicy, stan z 2019 r., fot. P. Matoga.

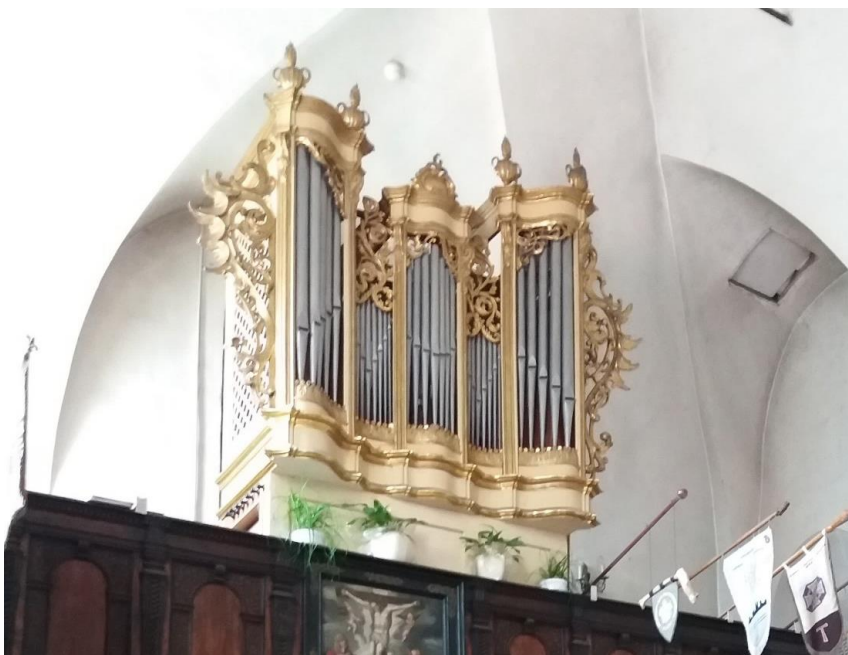
Fot. 3. Prospekt organów godzinkowych na Jasnej Górze, stan z 2019 r., fot. J. Mizera.

Fot. 4. Manubria rejestrowe organów godzinkowych na Jasnej Górze, stan z 2019 r., fot. J. Mizera.

Fot. 5. Pierwotny kształt prospektu organowego w kościele pw. św. Klemensa w Wieliczce, stan z ok. 1970 (źródło: AAKMK).

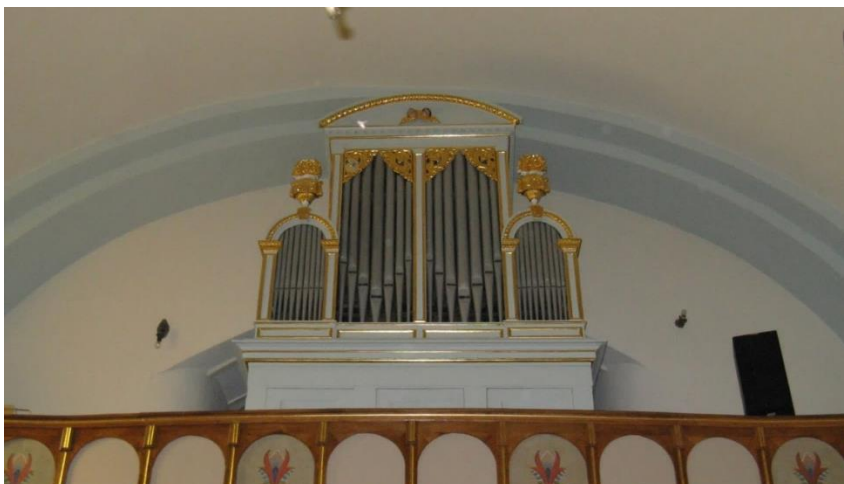
Fot. 6. Prospekt organowy w kościele pw. św. Idziego w Krakowie, stan z 2016 r., fot. L. Skoczylas.

Fot. 7. Stół gry organów w kościele pw. św. Idziego w Krakowie, stan z 2016 r.,
 fot. L. Skoczylas.

Fot. 8. Prospekt organów w prezbiterium kościoła pw. św. Katarzyny w Krakowie,
 stan z ok. 1970 r. (źródło: AAKMK).

Fot. 9. Prospekt organowy w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościełcu, stan z 2008 r., fot. L. Skoczylas.

Fot. 10. Stół gry organów w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościełcu, stan z 2008 r., fot. L. Skoczylas.

Fot. 11. Szafa organowa w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Chrzanowie-Kościele, stan z 2008 r., fot. L. Skoczylas.